

Skolning i sexuell egenmakt. Unga svenska kvinnors berättelser om tillfälligt sex

Michael Tholander & Ninni Tour

SAMMANDRAG: Mer än var tredje ung kvinna i Sverige uppger sig ha haft en tillfällig sexuell förbindelse under det senaste året. I den här studien fokuserar Michael Tholander och Ninni Tour på fyra unga kvinnors berättelser om sina egna upplevelser av tillfälligt sex. Analyserna bygger på en fenomenologisk ansats och visar på erfarenheter som ofta framställs i negativ dager. Bristfällig kommunikation, maktobalans och otillfredsställande sex beskrivs som vanliga problem, särskilt i relation till händelser i unga år. Samtidigt menar deltagarna att dessa problem fått dem att förändra sitt sätt att tänka, känna och handla i relation till sex, vilket indikerar att unga kvinnors tidiga sexuella upplevelser har en viktig socialiserande funktion. Om deltagarnas egna perspektiv accepteras är det således rimligt att förstå sexuell egenmakt som något som inte enbart etableras genom sekundära källor, såsom sexualundervisning, media eller vänner, utan som också växer fram genom individuellt färgade, erfarenhetsbaserade utvecklingsprocesser.

NYCKELORD: fenomenologi; sexuell demokrati; sexuell egenmakt; sexuell socialisation; tillfälligt sex.

PUBLICERINGSHISTORIK: Originalpublicering.

MICHAEL THOLANDER är biträdande professor i pedagogik vid Linköpings universitet.

E-POSTADRESS: michael.tholander@liu.se

NINNI TOUR har en fil.kand. i psykologi från Linköpings universitet.

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Tholander, Michael & Ninni Tour (2022) "Skolning i sexuell egenmakt. Unga svenska kvinnors berättelser om tillfälligt sex", i *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 14, s. 7–32. <https://doi.org/10.13068/2000-6217.14.1>

© Författarna/Arkiv förlag & tidskrift 2022 (publicerad 29 juni 2022)

Artikeln distribueras enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar, som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys är en sakkunniggranskad vetenskaplig tidskrift för samhällsvetenskap och historia. Samtliga artiklar publiceras fritt tillgängliga på:

www.tidskriftenarkiv.se

Beständig länk: <https://doi.org/10.13068/2000-6217>

Den här artikeln finns tillgänglig i följande format:

PDF: via beständig länk, <https://doi.org/10.13068/2000-6217.14.1>

TRYCK: ingår i bokutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 369 2

Grafisk utformning och sidnumrering är identisk i pdf och tryck.

Samtliga artiklar i nr 14 (2022) nås via beständig länk,

<https://doi.org/10.13068/2000-6217.14>

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys

ISSN: 2000-6217 (för elektronisk resurs)

ISSN: 2000-6225 (för tryckta nummer)

ges ut av

Stiftelsen Arkiv för främjande och spridning
av samhällsvetenskaplig och historisk forskning

genom

Arkiv förlag & tidskrift

Box 1559

SE-221 01 Lund

BESÖK: L Gråbrödersg 3 c, ipg

TEL: 046-13 39 20

ARKIV FÖRLAG: arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

TIDSKRIFTEN ARKIV: red@tidskriftenarkiv.se · www.tidskriftenarkiv.se

ANSVARIG UTGIVARE & CHEFREDAKTÖR: Sven Hort

ADMINISTRATIV REDAKTÖR: David Lindberg

REDAKTÖRER: Majsa Allelin, Per Dannefjord, Lisa Kings,

Zhanna Kravchenko, Anna-Maria Sarstrand Marekovic

Skolning i sexuell egenmakt. Unga svenska kvinnors berättelser om tillfälligt sex

MICHAEL THOLANDER & NINNI TOUR

Inledning

Den här fenomenologiska studien utgår från fyra unga svenska kvinnors berättelser om sina erfarenheter av tillfälliga heterosexuella förbindelser. Statistik visar att yngre kvinnor (16–29 år) är den mest aktiva gruppen när det gäller tillfälligt sex (Folkhälsomyndigheten, 2019). Mycket tyder också på att denna sexuella praktik är vanligare än någonsin tidigare, bland kvinnor såväl som män och i skilda åldersgrupper (se statistik i Herlitz, 2009, och i Folkhälsomyndigheten, 2019). Om den ökända svenska synden tillåts representeras av förekomsten av tillfälligt sex kan vi således konstatera att den aldrig varit större än nu.

Anledningen till att vi fokuserar på just unga kvinnor är inte enbart att de rapporterar det högsta deltagandet i tillfälligt sex, utan också att de i otaliga studier pekas ut som offer i denna praktik, där bland annat sexuellt överförbara infektioner, önskade graviditeter, tvång, ryktesspridning och ånger omnämns som vanliga problem (Bersamin m.fl., 2012; Hird & Jackson, 2001; Kennair m.fl., 2018). Vi vill absolut inte förneka detta offerskap – även om det förvisso har ifrågasatts (Eisenberg m.fl., 2009) – men vill med vårt fenomenologiska perspektiv lyfta fram tillfälligt sex som upplevd verklighet. ”Offer eller inte offer?” är alltså inte huvudfrågan för oss, utan vårt syfte är att utifrån deltagarnas beskrivningar av sina erfarenheter nå insikter i hur deras sexualitet har formats i levda sexuella situationer och i reflektioner kring dessa.

En viktigt resultat i studien är att de unga kvinnorna genom sina erfarenheter menar sig ha utvecklat sexuell egenmakt, som Laina Bay-Cheng definierar som ”förmågan att försvara sina egna intressen på den sexuella arenan” (2003, s. 65, vår översättning). Våra analyser visar nämligen att kvinnorna inte enbart uttrycker missnöje kring sina erfarenheter, utan också hur dessa erfarenheter på ett positivt sätt har bidragit till att forma deras nuvarande sexuella identiteter, preferenser och praktiker. Denna socialiserande effekt av tillfälligt sex, antingen den är inbillad eller verklig, har sällan betonats i tidigare forskning (se dock Bryant & Schofield, 2007).

Synd, risk eller sexuell demokrati?

Det finns olika sätt att se på tillfälligt sex. Det historiskt sett mest framträdande har varit att betrakta det som syndfullt eller moraliskt förkastligt (Reay, 2014). Långt innan dagens nivåer av tillfälligt sex fick också Sverige ett rykte om sig att vara ett särskilt syndfullt land. Enligt Frederick Hale (2003) bidrog två filmer i början på 1950-talet starkt till detta rykte: *Hon dansade en sommar*, där Ulla Jacobsson visar upp sina nakna bröst, och *Sommaren med Monika*, som skildrar en sorgfri, föräktenskaplig passion i skärgården. Senare, när filmerna nått omvärlden, porträtterar Joe David Brown (1955) Sverige som ett djupt depraverat land i den amerikanska tidskriften *Time*. I sin artikel ”Sin & Sweden” kritiserar han bland annat Elise Ottesen-Jensen, grundaren av Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), för att öppet uppmuntra ungdomar att ha sex med varandra, och därmed var myten om den svenska synden född.

Tillfälligt sex kan också betraktas som en risk och ett folkhälsoproblem. Detta synsätt, som dominerar inom dagens forskning, innebär att den moraliska diskursen gett vika för den medicinska och psykologiska. Det är inte längre moraliskt förkastligt att ha tillfälligt sex, men de som har det måste ändå iaktta försiktighet, annars hotar både kroppsligt och själsligt lidande. Svensk forskning har framför allt betonat risken för sexuell överförda infektioner (Hammarlund m.fl., 2008; Herlitz, 2009; Stenhammar m.fl., 2016), kanske främst mot bakgrund av den ökade spridningen av klamydia. Även Folkhälsomyndigheten har fokuserat på

denna risk, vilket också visat sig i vilken kunskap de eftersökt. I deras rapport från 2019 uppger 38 procent av kvinnorna i åldern 16–29 år att de haft samlag utan kondom med en tillfällig partner under det senaste året, i jämförelse med 30 procent av männen. Men läsaren får inte reda på hur frekvent tillfälligt sex är oavsett om kondom används eller ej, eftersom det ses som irrelevant ur ett medicinskt riskperspektiv.

Ett tredje sätt att se på tillfälligt sex är av störst intresse för den här studien, nämligen att betrakta dess förekomst som ett potentiellt mått på en eftersträfvärd sexuell demokrati, där jämlikhet råder mellan könen och där ingen döms för sina erotiska överenskommelser, hur kortlivade de än är (se Giddens, 1995). Éric Fassin (2012) menar till och med att tron på en sådan sexuell demokrati, i den vida betydelsen av en förgivtagen liberal sexuell hållning, kan ses som ett lackmustest på att du är en modern västerländsk människa snarare än den Andre, den som utestängs från gemenskapen. I Sverige finns också en lång tradition av att försvara en sådan liberal sexualsyn (Ahlmark-Michanek, 1962; Frantzén & Torekull, 1970; Linnér, 1967). Istället för att som Joe David Brown se den sexuella frigörelsen som uttryck för moraliskt förfall betonas den här istället som symbol för progression, jämlikhet och rationalitet (Glover & Marklund, 2009).

Sexuell egenmakt ur ett fenomenologiskt perspektiv

I centrum för den sexuella demokratin står, åtminstone om vi diskuterar heterosexuella relationer, framför allt tron på en omvandlad relation mellan könen. Birgitta Linnér (1967), en tidig förespråkare för sexuell frigörelse, menade att den ökade jämställdheten inom politik, utbildning och arbete måste slå igenom även inom den mer personliga sexuella sfären (jfr Giddens, 1995). Det innebar att samhället behövde göra upp med den sexuella dubbelmoralen, enligt vilken det var berömvärdt för män att ha sex men klandervärdt för kvinnor. Just mot denna bakgrund är det intressant att konstatera att Folkhälsomyndighetens (2019) rapport troligen är den första studie som någonsin visat att unga kvinnor faktiskt uppger att de har mer tillfälligt sex än unga män. I de många studier vi tagit del av har män annars alltid uppvisat högre siffror (t.ex.

Grello m.fl., 2006; Herlitz, 2009; Lyons m.fl., 2013). Att det omvända förhållandet nu råder kan tyda på att dubbelmoralen kring tillfälligt sex är på tillbakagång, en tes som stöds av en internationell översiktsartikel (Bordini & Sperb, 2013).

Vi menar att den här förändringen gör det extra intressant att fördjupa sig i unga kvinnors berättelser om sina erfarenheter av tillfälligt sex. Det är inte självklart att det som på ytan ser ut som ökad sexuell demokrati också är det på djupet. Att kvinnor är mer sexuellt aktiva behöver inte ensidigt läsas som ett uttryck för sexuell frigörelse eller sexuell egenmakt. Rachel Kalish och Michael Kimmel (2011) gör exakt denna poäng när de frågar sig om ökade volymer av tillfälligt sex verkligen är ett steg framåt för unga kvinnor, eller om det bakom de högre siffrorna döljer sig manliga strategier som mer eller mindre tvingar kvinnor att spela efter männens regler. En upplevd egenmakt kan härutöver också, med breda sociologiska penseldrag, målas upp som ett falskt medvetande som tar den nyliberala friheten till den sexuella sfären, där den praktiserar sin glupska konsumtionsetik (se Bauman, 2003; Illouz, 2007, 2014, 2020; Sigusch, 1998). Vi menar dock att det också är viktigt att lyssna till de förmenta offrens röster och anlägga ett mer fenomenologiskt perspektiv (se Peterson, 2010) för att i högre grad fånga hur unga kvinnor beskriver de villkor under vilka de menar sig ha erövrat en större sexuell egenmakt.

Ur ett sådant fenomenologiskt perspektiv är sexuell egenmakt vare sig en inneboende kapacitet eller vissa bestämda beteenderepertoarer, utan utgörs istället av den mängd skiftande handlingar, tankar och känslor som kontinuerligt träder fram före, under och efter sexuella situationer. Det är således fråga om en "relationell egenmakt" (Burkitt, 2016), som uppstår som en effekt av olika vardagliga praktiker och som speglar en individs relation till såväl andra som sig själv. Unga kvinnor som berättar om dåliga erfarenheter behöver ur detta perspektiv inte ses som helt maktlösa, utan illustrerar snarare olika typer av egenmakt i olika situationer (Bay-Cheng, 2019). Detta innebär i sin tur att det alltid är frågan om grader av egenmakt, snarare än allt eller inget, och att det inte finns något klart slutmål att uppnå, där egenmakten exempelvis skulle vara fullständig (Peterson, 2010). Tidsdimensionen är också viktig, eftersom

den dels pekar på hur egenmakten ständigt formas och omformas och dels på hur sexuella händelser sällan är entydiga, utan gärna tolkas olika i olika tider (Emirbayer & Mische, 1998). Människors sexuella historia kan därmed vara lika oförutsägbar som deras sexuella framtid.

Som vi klargjorde redan i inledningen vill vi visa hur de unga kvinnorna i vår studie både explicit och implicit beskriver hur egna, ofta negativa, sexuella erfarenheter lett fram till en större *upplevd* egenmakt. Detta är särskilt angeläget mot bakgrund av att många forskare tycks utgå ifrån att sexuellt lärande och sexuell egenmakt i första hand etableras genom sekundära källor. Det är exempelvis lite symtomatiskt att när forskare väl ställer frågan om vad olika undersökningsdeltagare anser har varit den bästa källan till sexuell kunskap, då finns inte ens ”egen erfarenhet” med som svarsalternativ, utan istället fokuseras det enbart på sexualundervisning, media, föräldrar, syskon och vänner (Häggström-Nordin m.fl., 2011). I kontrast till detta vill vi argumentera för att unga kvinnors tidiga sexuella erfarenheter är centrala i deras skapande av sexuella identiteter, preferenser och praktiker.

Metod

Vår studie bygger på en ansats som kan beskrivas som ”fenomenologisk sociologi” (se t.ex. Eberle, 2013; Overgaard & Zahavi, 2009; Psathas, 1973) och är en vidareutveckling av artikeln ”Lessons in casual sex” (Tholander & Tour, 2020). Förutom att vi nu skriver på svenska, och använder oss av fenomenologisk sociologi, har omarbetningarna bland annat inneburit ett större fokus på den svenska kontexten, sexuell egenmakt och praktiska implikationer av resultaten.

Deltagare, intervjuproceduren och etik

Vi fastslog tre inklusionskriterier för våra intervjupersoner: kvinnligt kön, 18–25 års ålder och minst en erfarenhet av tillfälligt sex. Deltagarna rekryterades genom sociala medier och tilldelades pseudonymerna Anna, Bella, Clara och Disa. De identifierade sig som cispersoner, vita, medelklass och stadsbor. Några övriga karakteristika kan ses i tabellen på nästa sida.

<i>Namn</i>	<i>Ålder</i>	<i>Sexuell läggning</i>	<i>Civilstånd</i>	<i>Sysselsättning</i>
Anna	25	Heterosexuell	Sambo	Studera
Bella	23	Heterosexuell	Sambo	Sjuksköterska
Clara	22	Heterosexuell	Singel	Studera
Disa	25	Bisexuell	Sambo	Studera

Fenomenologisk sociologi är en relativt teoretisk ansats och ger inga anvisningar om hur många deltagare som bör ingå i en studie. Jonathan Smith, Paul Flowers och Michael Larkin (2009), som anlägger ett mer psykologiskt perspektiv, rekommenderar dock tre–sex deltagare i mindre studier. De menar att ett litet, homogent urval stämmer väl överens med fenomenologins intresse för det unika i människors berättelser. Urvalet syftar mer till djuplodande analyser av några få perspektiv än till statistiska beräkningar av populationsgenomsnitt. Det innebär också att vi är mer intresserade av detaljer i berättelserna än av att generalisera.

Intervjuerna genomfördes av Ninni Tour och varade i mellan 45 och 75 minuter. Deltagarna uppmuntrades att fritt berätta om sina erfarenheter och tankar, men fick också frågor av följande karaktär: Vad har du för erfarenhet av tillfälligt sex? Kan du berätta om händelseförloppet? Hur kändes det i stunden? Hur kändes det efteråt? Var det någon skillnad mellan gångerna?

Studien genomfördes i enlighet med de etiska forskningsprinciperna i Sverige, inklusive informerat samtycke, anonymitet, konfidentialitet och användningsregler (Vetenskapsrådet 2017). Fastän ämnet var potentiellt känsligt ämne uttryckte ingen av deltagarna att intervjun inneburit något obehag för dem när vi frågade om detta i slutet av intervjun.

Fenomenologisk sociologi

Fenomenologisk sociologi (se t.ex. Eberle, 2013; Overgaard & Zahavi, 2009; Psathas, 1973) härrör från tidiga tänkare som Edmund Husserl, Max Weber och Alfred Schütz, men är också starkt influerad av Harold Garfinkel (1967) och hans etnometodologi (se Eberle, 2012; Overgaard & Zahavi, 2009; Tholander, 2022). Skillnaden från psykologisk fenomenologi (Smith et al., 2009) är kanske inte alltid så stor när det kommer

till genomförandet av en empirisk studie, men vi vill ändå peka på tre utmärkande drag hos denna sociologiska ansats.

För det första handlar fenomenologisk sociologi i mindre grad än sin psykologiska motsvarighet om att förstå den enskilda människan. Förvisso inriktar sig analyserna fortfarande på att utröna hur individer förstår sig själva, men vi är i första hand intresserade av hur deltagarna beskriver och förstår *socialt handlande* i bred bemärkelse (jfr Overgaard & Zahavi, 2009). Det analytiska projektet i vår studie består således i att se den sociala världen ur de unga kvinnornas ögon och att studera hur de skildrar både sina egna och andras handlingar, bevekelsegrunder, känslor etcetera.

För det andra menar man inom fenomenologisk sociologi att människor bara kan uppleva världen som *sambällsvarelser*. Språket, kulturen och den sociala närmiljön i vilken deltagarna vistas färgar därmed i hög grad de beskrivningar och tolkningar som de gör av sina erfarenheter (jfr Psathas, 1973). Individuella berättelser är på så sätt inte enbart deltagarnas alldeles egna berättelser, utan de säger också något om samhället och dess tolkningsramar och är därmed att betrakta som kulturella vittnesmål (Illouz, 2014). Vi som forskare utgör heller inget undantag i detta avseende. Med grund i våra egna erfarenheter, vår egen kulturella skolning och vår egen syn på vetenskap åstadkommer vi analyser som alltid kommer att vara präglade av särskilda tolkningsramar. Anthony Giddens (1982) benämner dessa två nivåer av tolkning den ”dubbla hermeneutiken” och i linje med denna tankefigur menar vi att den slutliga analysen i någon mening alltid utgör en sammansmältning av deltagarnas och forskarnas tolkningar (jfr Gadamer, 1975/2004).

För det tredje, slutligen, orienterar fenomenologisk sociologi i hög grad mot *strukturer i människors vardag*. I linje med etnometodologins antaganden handlar det dock inte om yttre strukturer som determinerar människors tillvaro, utan om strukturer och ordningar som aktörerna själva åstadkommer, exempelvis genom sina handlingar och sitt tal (se Tholander, 2022). Poängen i vår studie är således att åskådliggöra de villkor (strukturer) under vilka de unga kvinnorna menar sig ha haft tillfälligt sex, men också hur de menar sig ha hanterat dessa villkor (strukturer). Kvinnornas levda liv och berättelserna om det levda livet står i ett

komplext förhållande till varandra, och båda illustrerar de handlings- och förståelsestrukturer som människor ständigt iscensätter.

I analysen av materialet följde vi de steg som Smith m.fl. presenterar i boken *Interpretative phenomenological analysis* (2009): vi närläste transkriptionerna av intervjuerna, jämförde deltagarnas berättelser, identifierade tänkbara teman samt valde ut citat för att illustrera våra slutliga teman. Därefter fördjupade vi granskningen av citaten i syfte att skapa ett analytiskt ”mervärde” (Smith m.fl., 2009). Det innebar att vi försökte kommentera detaljer i citaten som kanske inte skulle vara direkt uppenbara för en skummande läsare för att öppna upp mot nya ”förståelsehorisonter” (jfr Gadamer, 1975/2004). I detta analytiska arbete försökte vi också gå bortom en ren beskrivning av citaten och ställde frågor som: Vad sägs mellan raderna? Vad är det underliggande budskapet? Vilka dolda antaganden, ideal och normer kan identifieras? Därutöver försökte vi berika värdet av citaten genom att koppla samman detaljer i dem både med tidigare forskning och teori och med berättelserna i övrigt.

Resultat

Vi har strukturerat vårt resultat utifrån tre aspekter som ofta betonas som avgörande för sexuell demokrati och sexuell egenmakt: transparent kommunikation, maktbalans och tillfredsställande sex (se t.ex. Folkhälsomyndigheten, 2019; Giddens, 1995; Masters & Johnson, 1976). Dessa tre aspekter, som också lyfts fram av unga kvinnor som fått beskriva ”ideallikt heterosexuellt sex” (Elmerstig m.fl., 2012), översattes i vårt analytiska arbete till följande överordnade fråga: Hur beskriver de intervjuade kvinnorna kommunikationen, maktbalansen och den sexuella kvaliteten i sina tillfälliga sexuella förbindelser? Observera att denna fråga inte ställdes explicit till de unga kvinnorna, utan de orienterade spontant mot den.

Skolning i sexuell kommunikation

Tidigare forskning har visat att de som ägnar sig åt tillfälligt sex långt ifrån alltid klargör innebörden i relationen (Moran & Lee, 2014), trots att dagens sexrådgivare ofta betonar att lyckat tillfälligt sex kräver tydlig kommunikation (Farvid & Braun, 2013). I det här avsnittet analyserar vi

hur deltagarna direkt och indirekt berättar om sexuell kommunikation och hur deras erfarenheter leder till större egenmakt på detta område, alltså till att kommunikationen blivit mer begriplig.

I vårt första exempel beskriver Anna sin ungdomliga naivitet och hur hon förleddes av den närhet hon kände till sin partner:

Försöker komma ihåg mitt typ sextonåriga jag. Hur jag kände mig [efter sexet]? ”Besviken” tror jag är rätt ord. Besviken, för jag menar, jag hade ju trott att det skulle vara nåt, vi hade ju *prat*at ganska länge också. För jag menar, det kändes ju liksom att det var ”jaha, okej, var det bara det *här*?” (.) Så besviken var jag nog (.) Jag kan nog inte förklara det som någonting annat än besviken (.) faktiskt [...] När man tänker på sex, relationer, kärlek, du vet, man trodde väl att det skulle leda till nånting annat. (Anna)

Anna använder ordet ”besviken” fyra gånger för att beskriva hur hon kände i samband med en tidig sexuell erfarenhet. Hennes hopp om att sexakten skulle ”leda till någonting annat”, troligtvis en fast relation av något slag, raserades när hon insåg att hennes partner inte hade något sådant intresse. Notera också att hon ansåg sig ha goda skäl att förvänta sig något mer eftersom de hade ”*prat*at ganska länge också”. I Annas värld hade de alltså inte bara haft sex, utan hade etablerat en relation av ett djupare slag. Att de pratade med varandra ”ganska länge” var för Anna en ”intimitetsmarkör” (Giddens, 1995) som gav henne intrycket att de hade börjat bygga en relation som kunde omfatta både sex och kärlek. Bruket av imperfekt på slutet, ”trodde väl”, signalerar att hon har utvecklats och inte skulle dra sådana förhastade slutsatser idag.

Bella beskriver en liknande tidig erfarenhet. Sent en natt på en campingplats stöter hon ihop med en ung man som hon varit hemligt förälskad i och har sex med honom. Omedelbart efteråt är hon förvirrad och börjar fundera:

”Kommer det bli någonting med den här killen?” (.) ”Mellan oss?” (.) ”Vad händer sen?” liksom. Eh, men det var ju så pass kort, kort stund från att vi klädde på oss till att han nämnde att han var ”på g” med nån. Så att visst, det var ju mycket tankar, men det var ju inte, det var ju inte lång tid att hinna tänka på dom. Tills det blev ”okej, nej det var en engångsgrej, det händer aldrig mer” (.) Eh (.) men det var ju ändå liksom att man, man funderade ju liksom ändå ”hur känner han nu?”, ”vill han mer eller inte?” (.) eh, som imorgon, eller alltså, typ längre fram. (Bella)

Enligt de sexrådgivare som Panteá Farvid och Virginia Braun (2013) studerade ska båda parterna i en tillfällig sexuell förbindelse idealt sett vara fullständigt ärliga *innan* sexet påbörjas. I citatet ovan kan vi notera hur konfunderad Bella blir när hennes partner förvisso är fullständigt ärlig, men först *efter* själva akten. Knappt har hon hunnit klä på sig förrän hennes tankar om en fortsatt relation kommer på skam, i och med att partnern avslöjar att han redan är på väg att inleda en relation med någon annan. Först då inser Bella att hon har haft en ”engångsgrej” – fastän slutet på citatet visar att hon höll fast vid hoppet om något mer.

Vi kan alltså konstatera att i ögonblickets hetta uppfattade varken Anna eller Bella att de hade tillfälligt sex, utan de såg fram emot fortsatta relationer. Letitia Peplau, Zick Rubin och Charles Hill (1977) menar att det finns två sätt att se på att ha sex tidigt i en relation: att det är ett effektivt sätt att skapa känslomässig närhet eller att det förhindrar etablerandet av närhet och samhörighet. Som Giddens (1995) påpekar, och som Anna och Bella får erfara, har den senare ståndpunkten historiskt sett dominerat. Med tiden utvecklar dock både Anna och Bella en större förståelse för hur sexuell kommunikation kan eller bör te sig. För Bellas del innebär det att hon anammar den regel som hennes partner ovan gav prov på när hon senare har sex med en vän:

Det var ju inte planerat att vi skulle ha sex alls ... Men både han och mitt ex trodde ju att vi var tillsammans [efter sexet]. Och det var vi inte i mitt huvud, för att det var *ingen* snack om det. Det var *ingen* som hade frågat den andra om dom ville vara tillsammans och det var (.) nej, i mitt huvud var det här en engångsgrej (.) eh, ”nu åker han hem och vi är fortfarande kompisar” (.) Men, eh, nu har vi inte snackat sen dess (.) så att (.) vi är nog inte kompisar längre. (Bella)

I citatet klargör Bella att så länge som det inte har sagts något om en fast relation ska ingen av parterna, ens om de är vänner sedan tidigare, förvänta sig det efter sexuella aktiviteter. Notera också att frånvaron av explicit kommunikation rörande sexet leder till utebliven kommunikation mellan parterna efteråt. Tidigare forskning har också visat att kompissex ofta leder till att relationen förändras (Lovejoy, 2015), exempelvis till att man förlorar kontakten, som i detta fall.

I kontrast till Bella börjar Anna tillämpa det som sexrådgivare ofta rekommenderar, att vara tydlig i kommunikationen innan man har sex:

[Det fanns inga förväntningar på en längre relation] från mitt håll. Jag sa, jag sa det till den personen att ”nej, det här, this is it, no more!” För jag *ville* ju inte, jag vill inte *ha* nånting med just den här personen. Vi hade sex, det var kul, that’s enough! (Anna)

Anna framstår här som den typ av ”vågad kvinna” som sexrådgivare ofta lyfter fram som önskvärd: en kvinna som är sexuellt frigjord, självhävande och oberoende och därmed kapabel att göra och få vad hon vill (Farvid & Braun, 2014). I citatet ovan kommer detta till uttryck både genom ett tydligt budskap till den tillfällige partnern, ”this is it, no more!” och genom en öppen ”sexuell instrumentalism” (Lovejoy, 2015), där själva sexakten genomförs utan emotionella band, ”Vi hade sex, det var kul, that’s enough!”

Till skillnad från Anna och Bella framställer sig inte Clara som att hon skulle ha varit naiv i sin ungdom, utan hon argumenterar för att hon förstått att explicit kommunikation långt ifrån alltid ens är nödvändig:

För mig blir det ganska uppenbart att om man raggas på nån som man inte har pratat med på hela kvällen, typ tio minuter innan man ska åka [från krogen], och sen liksom att det blir så där att båda visar intresse, så (.) att det blir (.) ja, det blir väl ganska uppenbart, tycker jag, att man kommer väl gå hem tillsammans. [...] Då har man nog bara förväntningar på att man ligger och sen drar man hem typ dan efter [...] Jag tror aldrig jag har tänkt, förväntat mig mer liksom. Då hade jag förmodligen inte gått hem med den personen tror jag. (Clara)

Precis som deltagarna i Melanie Beres (2010) studie menar Clara här att hon utifrån sammanhanget kan avgöra när tillfälligt sex är att förvänta: krogen, stängningsdags, ingen tidigare kontakt, ragningsfraser och ett ömsesidigt intresse är alla implicita tecken på detta. Därför finns i en sådan situation inget behov av explicit dialog, vilken enligt forskningen bara riskerar att förstöra stämningen och känslan av spontanitet (Kalish & Kimmer, 2011). Observera också hur Clara, i motsats till Anna och Bella, anser sig ha förstått denna implicita kommunikation redan från början: ”Jag tror *aldrig* jag ... förväntat mig mer liksom”. Hon visar också i sista meningen att hon föreställer sig att sex tidigt i en relation kommunicerar ett ointresse för en fast relation (Peplau m.fl., 1977).

Clara talar också om den implicita sexuella kommunikationen på Tinder, där hon ibland är aktiv. Hon menar sig ha utvecklat en mer kompetent och granskande blick och därmed en större egenmakt:

Det blir för mig ganska så här tydliga tecken, alltså om jag skriver [på Tinder] typ att jag pluggar till beteendevetare och dom bara ”okej”. Man bara ”njaaa?!” Eller typ att dom, att man bara ”men jag pluggar om dagarna”, och dom bara ”ja, okej”. Alltså att dom inte ens frågar vad man pluggar till. Då blir det ju ganska uppenbart att dom inte är så intresserade av att veta vem jag är som person liksom. (Clara)

Citatet visar att Clara bedömer potentiella partners i den virtuella världen på basis av vad de skriver till henne. Om de verkar alltför instrumentellt orienterade mot sex blir hon moraliskt provocerad, ”njaaa?!”, av deras ointresse för henne som person. Även om hon själv huvudsakligen är där av sexuella skäl vill hon att det åtminstone finns utrymme för något mer att utvecklas. Annars tappar hon lusten och avstår. Forskning visar också att trots Tinders envisa rykte som sexmötesplats är det många som hoppas, och också lyckas, etablera en fast relation med någon de träffar där (Timmermans & Courtois, 2018).

Skolning i sexuell maktbalans

Som Myra Hird och Sue Jackson (2001) påpekar målar heterosexuella diskurser ofta upp en bild av att aktiva, envetna och maktfullkomliga män ser till att få sex av passiva, känsliga och mottagliga kvinnor. Berättelserna i vår studie bekräftar delvis den bilden, men lägger till en dimension av utveckling som passar mindre väl med den. Med ökad sexuell erfarenhet börjar deltagarna se sitt tidigare sexualliv i ett nytt ljus och agera mer som kvinnor med sexuell egenmakt. Vi menar att det är viktigt att erkänna denna utveckling, så att kvinnlig sexualitet inte enbart konstrueras i termer av offerskap.

I det första citatet skildrar Disa sig själv som offer för just den maktobalans som följer av den dominerande heterosexuella diskursen, där manlig dominans kompletteras av kvinnlig foglighet. Redan från början markerar hon sig dock som förändrad:

Jag hade väl inte riktigt förstått att det ska vara på lika villkor många gånger [...] Även om jag inte riktigt hade lust, så gick det inte att säga nej, för att dom förväntade sig vissa saker. Och man kände att "nämen, nu har jag ju hängt med honom, nu får jag väl göra det här då". Att man kunde inte så här "nämen vi struntar i det här, jag vill inte". Utan att man då bara ger bort sin kropp. Och det tror jag generellt sett händer väldigt ofta för kvinnor tyvärr. Så att det känns som att man har någon slags skyldighet att ge män nånting som dom förväntar sig av en typ. Om dom har bjudit på en drink eller vad fan som helst [...] ska man inte så här ge dom det konstiga uttrycket "blue balls". Som bara är skitsnack egentligen. Det *finns* liksom inte. Men att jag då inte förstod det liksom. Och det är ju jättesorgligt liksom. Det kan ju påminna mig: "varför låg jag med den här?" och typ "varför lät jag honom göra dom här sakerna med mig?" [...] Det är så hemskt när man tänker på det, verkligen, för det blir ju i princip som våldtäkter, för att (.) eh, även om jag inte säger "nej" så *vill* jag ju inte liksom. (Disa)

Disa talar från den erfarna kvinnans horisont när hon berättar om sitt tidigare offerskap. Hon "ger bort sin kropp" i tonåren, men har nu förstått att sex ska vara "på lika villkor". Tre aspekter är särskilt intressanta i hennes berättelse. För det första är det tydligt att Disa i unga år fann sig i situationer där hon bytte sex mot exempelvis drinkar, skjuts eller en säng för natten (de två sista sakerna nämnda utanför citatet). I ett spel där insatser ställdes mot utdelningar kände hon sig således tvungen att återgälda manliga investeringar med sex. För det andra var det också nödvändigt att leverera sex för att de omätliga männen inte skulle gå under av "blue balls". I enlighet med diskursen om den manliga sexuella driften (Hollway, 1984), vilken hävdar att mäns sexualitet är biologiskt betingad, okontrollerbar och i behov av orgasmisk utlösning, ansåg hon sig tvungen att utföra en sorts sexuella räddningsoperationer. För det tredje, slutligen, kan vi konstatera att även om Disa troligen inte upplevde dessa sexuella aktiviteter som våldtäkter i stunden gör hon det i intervjusituationen, när det har gått en tid och hon har haft möjlighet att reflektera. Maktobalansen i fallet bekräftar Hird och Jacksons (2001) tes att sexuellt tvång ofta verkar inom en normativ heterosexuallitet där kvinnor svarar på, snarare än initierar, sexuella handlingar, och där dominans ofta tolkas som normalt beteende. Samtidigt visar forskning att en press att ha sex, som riskerar att placera händelserna i gränslandet mellan sex och våldtäkt (Skilbrei m.fl., 2019), ofta leder till ånger (Kennair m.fl., 2018).

En annan källa till maktobalans är den ”romansklyfta” (Lovejoy, 2015) som uppstår när den bara ena parten hyser romantiska känslor. Willard Waller (1937) kommenterar detta fenomen i sina tidiga studier av amerikansk ”dating” och menar att ”principen om minst intresse” innebär att den som är minst angelägen om en fortsatt relation är den som har makten. Nedan beskriver Bella hur hon upplevde den motsatta, maktlösa positionen då en romansklyfta uppstår:

Jag hade ju känslor, men *han* hade ju inga känslor [...] så det kom ju liksom som, det kom väl lite så här ”jaha, duger inte jag?” och ”nääh, varför gjorde du det här med mig om du inte är intresserad?” (.) och liksom såna frågor som man aldrig kommer få svar på (.) Men visst, så är det väl med alla som har one-night-stands, eh, kan jag tänka mig (.) eh, att i vissa fall så har den ena känslor och i vissa fall så har ingen av dom känslor, utan att det bara är fysiskt. Och det går runt mycket tankar i vissa huvuden och ”ja, nu var det gjort!” i andra. (Bella)

Bella målar i det här citatet upp en bild av hur den emotionella ojämlikheten ger upphov till en mängd frågor utan svar, där självttivel varvas med en vilja att förstå sin partners motiv. I sin andra fråga, ”varför gjorde du det här med mig?”, gör hon maktobalansen tydlig genom att frånskriva sig själv ansvar och istället orientera mot en fallocentrisk förståelse, där sex är något som ”män gör mot kvinnor” (Jamieson, 1999). Men därefter tröstar hon sig med den mer erfarna kvinnans röst och klargör att denna typ av obalans förmodligen är vanlig vid tillfälligt sex. Hon är inte den enda som råkat ut för människor som på grund av sitt känslomässiga överläge kan tänka ”ja, nu var det gjort!” och fortsätta till nästa tillfälliga partner.

Hur har då deltagarna hanterat den här typen av obalanser? Ett sätt är att göra som Anna och vända på maktbalansen:

Det var kanske nån som utnyttjade mig första gången, medans jag utnyttjade kanske han den sista gången (.) Så jag menar (.) ”the table has turned” lite hahaha [...] Man var så osäker när man var ung, alla skulle tycka om en. Medans, jag menar, den sista gången jag hade det, ett one-night-stand, som blev fler, så (.) så var det mer att *jag* tog tag i det (.) Där kan man väl se att det har varit en (.) en förändring (.) i mitt eget sätt att tänka (.) mitt eget sätt att föra mig själv och hur jag (.) pratar med killar liksom [...] hur jag har växt i mig själv. Dock tycker jag kanske inte riktigt om hur jag blev, om du förstår hur jag menar. Från att (.) typ

blivit utnyttjad, alltså emotionellt och allt det där, från första gången, till sista gången då jag själv gjorde samma sak. [...] Men jag menar, jag tycker fortfarande om att jag har blivit en starkare, en starkare person [...] Jag menar, från att vara den lilla tjejen till att vara den med all makt. (Anna)

Det här citatet visar den avsevärda förändring som Anna menar sig ha genomgått under det senaste decenniet. En utnyttjad, osäker och bekräftelsetörstande tonårsflicka har omvandlats till en initiativkraftig, umgängesvan och stark ung kvinna. Den engelska metaforen som används, "the table has turned", inbegriper dock inte bara de ädla effekterna av denna omvandling, utan också de klandervärda. Anna är nu den egenmäktiga förövaren snarare än det hjälplösa offret och "imiterar manlig makt", som Eva Illouz (2020) uttrycker det. Romansklyftan ger henne övertaget, och hon drar nytta av det. I Claire Moran och Christina Lees (2014) intervjustudie beskriver en kvinna en liknande situation och menar att makten gör att hon kan njuta av sex för sin egen skull. Anna brottas dock med bilden av sig själv. Kanske är det också därför hon utanför citatet, i en självurskundande kommentar, klargör att hennes partner åtminstone "hade chansen att säga nej". När situationen var den omvända gavs hon själv inte den möjligheten. Romansklyftan medför en maktobalans, men hon utnyttjade den inte på värsta tänkbara sätt.

Ett annat sätt att hantera en maktobalans framkom i intervjun med Clara. Hon berättar om en tête-à-tête som hon till slut bestämmer sig för att ställa in:

Jag var på väg att träffa honom en gång, men jag, då kände jag att det blev för, alltså jag skulle inte säga billigt, utan jag skulle nog säga att det blev för mycket på hans villkor. Eh (.) och eh (.) så det, men det är ju en svår balansgång på alltså vad, vad jag tycker och, alltså, vad *mina* villkor och vad *mina* tankegångar kring det hela är, och alltså samhället, vad som är billigt liksom. För jag ansåg ju inte att det var, alltså för mig var det en kul grej och det var najs liksom. Tills att jag började tänka på, alltså [...] jamen jag skulle gå till honom, han skulle inte möta mig, jag visste inte vart jag skulle, vi skulle ha en timme på oss. Alltså det blev för mycket så här, "jamen det här är *dina* krav". (Clara)

När Clara berättar om det planerade sexmötet vacklar hon mellan sin egen bild av det som "en kul grej" och en magkänsla att samhället, och kanske också en del av henne själv, skulle döma ut det som "billigt". När

mötet framstår som alltför instrumentellt (utan tillbörligt uppmötande, utan tydlig vägbeskrivning och utan tillräckligt med tid) och alltför ensidigt styrt av hennes partner, då börjar det uppenbarligen närma sig botten i ett slags ”anständighetshierarki” (Farvid & Braun, 2013), där just de mest instrumentella engångslikgen placeras. Den uppenbara maktobalansen får Clara att tappa lusten och hon ställer in mötet.

Ett tredje sätt att hantera maktobalanser är att agera proaktivt och se till att de aldrig uppstår. Disa förklarar kort hur det bör gå till:

[Det är viktigt] att det inte är några känslor inblandade. Och att det är på lika villkor liksom. Att båda *vet* att det inte ska bli känslor. Utan det handlar bara om just att *kunna* ha sex. (Disa)

Genom sina erfarenheter menar Disa nu, i likhet med både sexrådgivare (Farvid & Braun, 2013) och förespråkare av sexuell demokrati (Giddens, 1995), att det vid tillfälligt sex bör finnas en överenskommelse i förväg om att känslor inte ska finnas med och att relationen ska vara jämlik. Som vi sett i citaten ovan har detta ideal dock varit svårt att uppnå, med otydlig kommunikation, exploatering och romanskyftor utpekade som förekommande problem. Av dessa och andra anledningar kanske alla faktiskt inte kan ha tillfälligt sex, vilket inte bara Disa påpekar ovan, utan också sexrådgivare (Farvid & Braun, 2013). Och även om det en gång sågs som möjligt kanske det inte förblir så. Utanför citatet förklarar Disa att hon har fått nog av det: ”Jag är färdig med den där skiten!” På samma sätt klargör Bella att hon ”aldrig vill göra det igen”, eftersom hon nu ”vill ha känslorna från båda håll”. Nu ser alltså både Disa och Bella tillfälligt sex som ett passerat stadium i sin sexuella utveckling.

Skolning i sexuell konst och njutning

Det är lätt att föreställa sig att om sexet är huvudsaken, som kan förväntas vid tillfälligt sex, då borde också båda parter göra det bästa av det. Forskningen visar dock att det snarast förhåller sig tvärtom: tillfälligt sex håller ofta låg kvalitet (Farvid & Braun, 2017; Fisher m.fl., 2015; Kalish & Kimmel, 2011). Deltagarnas berättelser bekräftar denna bild, men ger också exempel på positiva erfarenheter. Men även om det som Foucault (1980) kallar ”ars erotica”, en erfarenhetsbaserad sexualitet som utforskas

för njutningens skull, förvisso går att identifiera i berättelserna, lyfter deltagarna fram att erotiken främst kan utvecklas i fasta relationer. Där är förutsättningarna för sexuell egenmakt och sexuell jämlikhet betydligt större, vilket också tidigare forskning visat (Elmerstig m.fl., 2012; Masters & Johnson, 1976; Woerner & Abbey, 2017).

I vårt första exempel förklarar Clara att ”spannet på vad man får på engångsgrejer kan vara ganska stort” och presenterar sedan ett typiskt fall från den sämre änden:

Det finns ju en del douchebags [...] Mitt värsta exempel han doppade, kom och drog [...] Han var ju lite av ett äckel faktiskt. Men eh (.) jag blev nog väldigt förvånad över att man (.) kunde, att man gör så [...] Alltså det var uppenbart att vi skulle ligga och det var ju jag helt med på (.) men, för mig så (.) så han var mer typ så här ”jamen klä av dig då!” typ (.) Det blev bara en väldigt så här oupphetsande situation för mig. Och han förväntande väl sig i princip att jag typ skulle bli askat av att bara se på honom, vilket jag inte blev. För han, alltså han trodde typ att han bara skulle kunna stoppa in den. (.) Och jag bara, ”men det funkar inte så!” Eh (.) eh, och då ville han väl, i princip så ville han ju att jag skulle pilla på mig själv tills han kunde stoppa in den. Och det gick jag ju inte med på så klart! [...] Alltså om jag skulle stöta på nån som honom idag så skulle jag väl säkert typ be honom att dra innan han, innan vi ens börjat liksom. (Clara)

Även om Clara och de andra deltagarna verkar vara eniga om att tillfälligt sex inte bör involvera romantik och bli ”en levande ljus-föreställning” (Farvid & Braun, 2013) avfärdar de instrumentell och objektifierande sex, precis som i fallet ovan (jfr Fredrickson & Roberts, 1997). Forskning har också visat att tillfälligt sex upplevs som mer njutbart om parterna lånar element från den romantiska genren, såsom kyssar, gos och småprat (Paul & Hayes, 2002). Men Claras resonemang stödjer också Giddens (1995) tes att förförelse, och villigheten att anstränga sig, kanske förlorat lite av sin mening för män i samhällen där kvinnor blivit alltmer lättillgängliga. ”Douchebags” och ”äckel” är beteckningar som dessa bekväma män möjligen förtjänar, men som vi kan se i slutet av citatet visar Clara också att hon aldrig skulle acceptera samma bemötande idag, vilket återigen lyfter fram erfarenhetens omformande kraft.

På ett liknande sätt visar Disa på den omformande kraften av sexuella erfarenheter när hon jämför sex i olika tider:

Jag kände väl inte riktigt att min kropp var *min* kropp, utan min kropp var till för *andras* nöje. Alltså sen var den ju till för mina egna nöjen också [...] det ena behöver inte utesluta det andra, tror jag inte, men jag hade inte förstånd nog att förstå det. Då på den tiden. För att jag hade en så skev bild av hur en kvinna skulle vara typ, eller så här hur, hur *jag* skulle vara. (Disa)

En ”skev bild” av den ideala kvinnan gjorde att Disa i tonåren offrade sin egen sexuella njutning för en falloctrisk förståelse av njutning som mannens revir (Jamieson, 1999). Hennes kropp tillhörde då männen. Senare menar hon sig dock ha format en mer autonom kvinnlig sexualitet, som tillåtit henne att själv njuta av sex. Hon har återvunnit sin kropp och börjat utveckla sin egen *ars erotica*.

Clara har dock svårt att njuta fullt ut av tillfälligt sex ens om hon undviker ”douchebags” och ”äckel”, som följande citat visar:

Alltså engångsgrejor är väl mest in-och-ut-sex [...] Min erfarenhet är att kanske inte att man lägger så mycket krut på att man typ så här (.) eh pillar särskilt mycket eller alltså (.) typ kör oral särskilt. Alltså (.) det har kanske hänt nån gång, men det är inte så, alltså, det känns inte som att man lägger kraften där liksom (.) Och eftersom jag inte kommer då, alltså om man inte gör så, så blir det ju väldigt sällan jag kommer när det är engångs. (Clara)

Att Clara inte får orgasmer vid tillfälligt sex ligger i linje med tidigare forskning. Exempelvis visar Kalish och Kimmels (2011) studie att bara var femte kvinna får orgasm vid tillfälligt sex. Det är dock viktigt att påpeka att sexuell njutning inte ens behöver stå på agendan när unga kvinnor har tillfälligt sex. Disa poängterar detta när hon under intervjun klargör att hon haft engångsliigg av en mängd olika anledningar: för att trösta sig efter spruckna förhållanden, för att tysta vänner som förväntar sig att hon är sexuellt aktiv, för att få manlig uppmärksamhet, för att fånga ett tillfälle i flykten eller för att bocka av en punkt på en sexuell *bucket list*. Som Jennifer Hirsch och Shamus Khan (2020) påpekar utesluter inte sådana skilda sexuella projekt varandra, utan kan snarare samexistera.

Trots att Disa räknar upp alla dessa motiv till tillfälligt sex som inte har med njutning att göra, och trots att hon proklamerar att hon är ”färdig med den där skiten!”, är hon ändå den deltagare som förmedlar den mest levande beskrivningen av tillfälligt sex med tydliga *ars erotica*-dimensioner:

[Genom tillfälligt sex har jag] känt att min kropp är attraktiv, att mitt sätt och hela jag är attraktiv. Och det bygger upp mig på nåt sätt, som får mig att känna (.) eh (.) känna att man är bra typ eh. Att personen uppskattar vissa delar av en själv som man kanske inte alls hade tänkt att dom skulle, eh, uppskatta. Utan det kanske är en del som man har svårt att uppskatta själv. Sen bara, ”åååh jag tycker just det där är så sexigt med dig”, typ. Då kan man, då blir man så här, ”aha, fan det kanske är lite sexigt med mig då” hahaha. Då plockar jag med den biten och så känner man sig lite upplyft [...] ”Kanske jag borde börja arbeta på min relation med just den här kroppsdelan eller med ljudet eller sättet jag gör vissa saker på” liksom. (Disa)

Disa beskriver här något väsentligt annorlunda än ”in-och-ut-sex”, trots att hon i någon mening blir objektifierad av sin partner. Hon får komplimanger och lär sig inte bara att uppskatta sig själv mer, utan låter också kommentarerna kring specifikt åtråvärda kroppsdelar, ljud och handlingar påverka den sexuella praktiken i sig, vilket är en central del av en välfungerande *ars erotica* (Foucault, 1980). Hennes resonemang visar också, i enlighet med Martha Nussbaum (1995), att alla typer av objektifiering inte är lika stötande. Det avgörande här är att Disa inte enbart eller primärt behandlas som ett objekt, vilket öppnar upp för en erotisk skolning som tycks väl förenlig med en bibehållen känsla av egenmakt.

Slutligen bör det påpekas att tre av deltagarna, Bella, Clara och Disa, har uppfattningen att sexuell njutning framför allt har chansen att utvecklas i fasta förhållanden. När Disa uttrycker denna uppfattning berättar hon samtidigt att hon upplever sig ha format en mer avslappnad attityd till sex med tiden:

Media liksom snurrar kring hur du får honom att komma efter fem minuter eller såna saker liksom. Det är inte där mitt huvudfokus ligger idag, att jag ska så här bli nån slags sexguru, men [...] jag hade nog mer det fokuset när jag var yngre. Att jag skulle bli en sån här person med ett rykte om att vara bra på att ha sex typ. Eh, idag så är det väl mer så här ”näe, jag har mitt sex och det är bra” liksom (.) Så! (.) Det är inte nåt huvudfokus i livet liksom, utan det är bara ett plus i kanten [...] Och jag upplever det som att det tar en lång tid och bygga upp en relation där sexet faktiskt kan bli bra, alltså relativt bra. Eh, för att det är mycket att ta hänsyn till och lära sig vad personer tycker är bra och så där, så att jag gillar ju bättre att ha sex med personer i en relation under en längre period där man får förtroende för varandra och, ja, att det är känslor med i leken. Eh, det är nånting som jag har fastnat för idag. (Disa)

En tidig ambition att kvalificera sig själv som ”sexguru” betydde att Disa var tvungen att orientera mot något slags *ars erotica*. Hon gjorde dock inte detta för sin egen njutnings skull, utan just för att erövra sexuell status (jfr Campbell, 2008). När hon idag upplever att sex är mindre viktigt har dock, paradoxalt nog, en mer avslappnad *ars erotica* utvecklats inom fasta relationer. Här har ”hänsyn”, ”tillit” och ”känslor” varit viktiga ingredienser i skapandet av ”bra”, eller åtminstone ”relativt bra”, sex. I denna mening harmoniserar hennes ståndpunkt med den första handboken i sexualundervisning (Skolöverstyrelsen, 1956, s. 12), vilken slår fast att ”sexualiteten når sin fullvärdiga utformning endast i förbund med kärlek”. Detta låter kanske konservativt i mångas öron, men ingenting i vår data antyder att de unga kvinnornas fortsatta sexualliv är ristat i sten.

Diskussion

Mot bakgrund av tidigare forskning, vilken kontinuerligt pekat ut tillfälligt sex som riskfyllt (t.ex. Fisher m.fl., 2012), kommer det kanske inte som en överraskning att deltagarnas berättelser avslöjar en hel del brister i relation till visionerna om sexuell demokrati och sexuell egenmakt (Folkhälsomyndigheten, 2019; Giddens, 1995; Masters & Johnson, 1976). Berättelserna visar dock även på ett uppvaknande hos de unga kvinnorna, vilket pekar på den sexuella erfarenhetens socialiserande effekter. Luddig kommunikation, maktmissbruk och undermåligt sex framställs som en del av deltagarnas historia snarare än deras framtid.

Ett sätt att förstå de unga kvinnornas berättelser är att se dem som skildringar av ”sexuellt omformande erfarenheter” (jfr Bryant & Schofield, 2007), det vill säga som upplevelser som har förändrat deras sexuella attityder, beteenden och identiteter. Genom sina redogörelser framställer deltagarna det som att de med tiden har erövat en större sexuell egenmakt som förändrat villkoren för det egna sexuallivet. Även om detta inte nödvändigtvis innebär att samtliga av dem har utvecklats till den ”vågade” kvinnan tyder berättelserna ändå på att de lyckats fjärma sig från den ”sårbara” kvinnan, som inte vet hur hon ska ta hand om sig själv sexuellt och relationellt (Farvid & Braun, 2014).

Oavsett om vi uppmärksammar positiva eller negativa omformande erfarenheter kan vi identifiera två typer av socialisation: omedelbar och reflexiv. En omedelbar socialisation äger rum i direkt anslutning till den sexuella erfarenheten. Ett exempel är när Bella direkt förstår att hon haft sitt första engångsligg i och med att hennes partner, precis efter sexakten, avslöjar att han nyligen inlett en annan relation. Det får henne att förstå hur bedräglig sexuell kommunikation kan vara och hon etablerar en mindre naiv attityd. En reflexiv socialisation äger istället rum som en del av senare funderingar, vilka kanske inte ens uppstår förrän en forskare ställer frågor som väcker minnen. Ett exempel på detta är när Disa mitt under intervjun plötsligt verkar inse att vissa tidigare partners mer eller mindre tvingande handlingar kanske innebär att hon blev våldtagen i sin ungdom.

De omformande erfarenheterna tycks ha förändrat kvinnornas sexuella handlingsberedskap, relationspreferenser och sexuella beteenden. Av denna anledning präglas berättelserna inte enbart av nedslående beskrivningar av olika typer av sexuella villkor och praktiker. Skildringar av undermålig kommunikation, utnyttjande av romansklyftor, sexuell manipulation, kroppsexploatering, instrumentellt sex och potentiella våldtäkter varvas med skildringar av kommunikativt skarpsinne, sexuell pondus, jämställdhetskrav, sexuellt oberoende, erotisk tillfredsställelse och sexuell avspändhet. Om vi utgår från kvinnornas egna berättelser är det således möjligt att hävda att sexuell egenmakt inte enbart etableras genom sekundära källor, såsom sexualundervisning, media eller vänner, utan också växer fram genom individuellt färgade, erfarenhetsbaserade utvecklingsprocesser. Förvisso kan kvinnornas redogörelser inte ses som objektiva beskrivningar av verkligheten, men i valet mellan att försöka fånga en subjektiv, fenomenologisk egenmakt och en ”objektiv” egenmakt är det ”inte självklart att det senare är att föredra. I enlighet med Zoë Peterson (2010) vill vi argumentera för att sexuell egenmakt som upplevd verklighet är nog så viktig att förstå. Det validerar deltagarnas egna upplevelser och kanske också på ett bättre sätt kan fånga beskrivningar av utvecklingsprocesser.

Det går dock fortfarande att ifrågasätta om det verkligen är optimalt att unga, heterosexuella kvinnor ska behöva utvecklas genom en

rad negativa erfarenheter. Många forskare som intresserat sig för unga kvinnors sexualitet, och som ofta är kritiska mot en överdriven tro på det neoliberala, autonoma subjektet, menar att egenmakten istället borde uppnås genom kollektiva processer (Bay-Cheng, 2019; Burkett & Hamilton, 2012; Cense, 2019). Precis som i #metoo-rörelsen framhävs det också att det är livsmiljöerna och kulturen som behöver förändras, inte i första hand kvinnorna själva (Bay-Cheng, 2019). I ett sådant kollektivt projekt kan det vara av stor betydelse att både som ung kvinna och som ung man få möta precis den typ av berättelser vi lyft fram i den här studien, något som ungdomar faktiskt själva önskar när de väl får frågan om hur sexualundervisningen i skolan kan förbättras (Allen, 2005). Mötet med sådana berättelser kan exempelvis synliggöra de villkor under vilka många unga kvinnor har sex, vilket i sin tur kan bidra till att underminera och motverka tveksamma sexuella praktiker av det slag som ovan analyserats.

Det är också lätt att sympatisera med Sharon Lamb (2010) som i sin lansering av ett demokratiskt, heterosexuellt ömsesidighetsideal lyfter fram de unga männens roll. Egenmakt kanske är något som unga, heterosexuella kvinnor framför allt bör bygga tillsammans med sina partners, även om det ”bara” är tillfälligt sex som står på agendan. Lamb menar dock att unga kvinnor alltid bör påminnas om att ömsesidighet är ett etiskt ideal som många gånger är svårt att uppnå i praktiken. Alla relationer kommer inte att nå dit, men det är viktigt att sträva mot det. Budskapet är ungefär detsamma som det Anna Maria Lenngren levererar i diktform till sin tänkta dotter år 1798:

För mycken misstro föder agg,
för mycken lättro ångrens smärta:
tänk ej i hvarje ros en tagg,
ej dygd i hvarje manligt hjerta.

Referenser

- Ahlmark-Michanek, K. (1962). *Jungfrutro och dubbelmoral*. Malmö: Cavefors.
- Allen, L. (2005). "Say everything". Exploring young people's suggestions for improving sexuality education". *Sex Education*, vol. 5, nr 4, s. 389–404.
<https://doi.org/10.1080/14681810500278493>
- Bauman, Z. (2003). *Liquid love*. Cambridge: Polity
- Bay-Cheng, L. (2003). "The trouble of teen sex". *Sex Education*, vol. 3, nr 1, s. 61–74.
<https://doi.org/10.1080/1468181032000052162>
- Bay-Cheng, L. (2019). "Agency is everywhere, but agency is not enough". *Journal of Sex Research*, vol. 56, nr 4–5, s. 462–474.
<https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1578330>
- Beres, M. (2010). "Sexual miscommunication". *Culture, Health and Sexuality*, vol. 12, nr 1, s. 1–14. <https://doi.org/10.1080/13691050903075226>
- Bersamin, M., Paschall, M., Saltz, R. & Zamboanga, B. (2012). "Young adults and casual sex". *Journal of Sex Research*, vol. 49, nr 2–3, s. 274–281.
<https://doi.org/10.1080/00224499.2010.548012>
- Bordini, S. & Sperb, T. (2013). "Sexual double standard". *Sexuality and Culture*, vol. 17, nr 4, s. 686–704. <https://doi.org/10.1007/s12119-012-9163-0>
- Brown, J. D. (1955). "Sin and Sweden". *Time*, vol. 65, nr 17, 39.
<https://doi.org/10.2307/495722>
- Bryant, J. & Schofield, T. (2007). "Feminine sexual subjectivities". *Sexualities*, vol. 10, nr 3, s. 321–340. <https://doi.org/10.1177/1363460707078321>
- Burkett, M. & Hamilton, K. (2012). "Postfeminist sexual agency". *Sexualities*, vol. 15, nr 7, s. 815–833. <https://doi.org/10.1177/1363460712454076>
- Burkitt, I. (2016). "Relational agency". *European Journal of Social Theory*, vol. 19, nr 3, s. 322–339. <https://doi.org/10.1177/1368431015591426>
- Campbell, A. (2008). "The morning after the night before". *Human Nature*, vol. 19, nr 2, s. 157–173. <https://doi.org/10.1007/s12110-008-9036-2>
- Cense, M. (2019). "Rethinking sexual agency". *Sex Education*, vol. 19, nr 3, s. 247–262.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1535968>
- Eberle, T. (2012). "Phenomenological life-world analysis and ethnomethodology's program". *Human Studies*, vol. 35, nr 2, s. 279–304.
<https://doi.org/10.1007/s10746-012-9219-z>
- Eberle, T. (2013). "Phenomenological sociology reconsidered". *Human Studies*, vol. 36, nr 1, s. 121–132. <https://doi.org/10.1007/s10746-013-9261-5>
- Eisenberg, M., Ackard, D., Resnick, M. & Neumark-Sztainer, D. (2009). "Casual sex and psychological health among young adults". *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, vol. 41, nr 4, s. 231–237. <https://doi.org/10.1363/4123109>
- Elmerstig, E., Wijma, B., Sandell, K. & Berterö, C. (2012). "Sexual pleasure on equal terms". *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, vol. 33, nr 3, s. 129–134.
<https://doi.org/10.3109/0167482X.2012.706342>

- Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). "What is agency?" *American Journal of Sociology*, vol. 103, nr 4, s. 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>
- Farvid, P. & Braun, V. (2013). "Casual sex as 'not a natural act' and other regimes of truth about heterosexuality". *Feminism and Psychology*, vol. 23, nr 3, s. 359–378. <https://doi.org/10.1177/0959353513480018>
- Farvid, P. & Braun, V. (2014). "The 'sassy woman' and the 'performing man'". *Feminist Media Studies*, vol. 14, nr 1, s. 118–134. <https://doi.org/10.1080/14680777.2012.724027>
- Farvid, P. & Braun, V. (2017). "Unpacking the 'pleasures' and 'pains' of heterosexual casual sex". *Journal of Sex Research*, vol. 54, nr 1, s. 73–90. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1143442>
- Fassin, É. (2012). "Sexual democracy and the new racialization of Europe". *Journal of Civil Society*, vol. 8, nr 3, s. 285–288. <https://doi.org/10.1080/17448689.2012.738887>
- Fisher, M., Worth, K., Garcia, J. & Meredith, T. (2012). "Feelings of regret following uncommitted sexual encounters in Canadian university students". *Culture, Health and Sexuality*, vol. 14, nr 1, s. 45–57. <https://doi.org/10.1080/13691058.2011.619579>
- Folkhälsomyndigheten (2019). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Sverige 2017*. Solna: Folkhälsomyndigheten
- Foucault, M. (1980). *Sexualitetens historia. Band 1: Viljan att veta*. Stockholm: Gidlund
- Frantzén, L. & Torekull, B. (1970). *Love in Sweden*. Stockholm: Svenska institutet
- Fredrickson, B. & Roberts, T-A. (1997). "Objectification theory". *Psychology of Women Quarterly*, vol. 21, nr 2, s. 173–206. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x>
- Gadamer, G. (1975/2004). *Truth and method*. London: Continuum
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall
- Giddens, A. (1982). *Profiles and critiques in social theory*. London: Macmillan
- Giddens, A. (1995). *Intimitetens omvandling*. Nora: Nya Doxa
- Glover, N. & Marklund, C. (2009). "Arabian nights in the midnight sun?" *Historisk Tidskrift*, vol. 129, nr 3, s. 487–510. http://www.historisktidskrift.se/ht1/fulltext/2009-3/2009_3_487-510.htm
- Grello, C, Welsh, D. & Harper, M. (2006). "No strings attached". *Journal of Sex Research*, vol. 43, nr 3, s. 255–267. <https://doi.org/10.1080/00224490609552324>
- Hale, F. (2003). "Time for sex in Sweden". *Scandinavian Studies*, vol. 75, nr 3, s. 351–374. <https://www.jstor.org/stable/40920455>
- Hammarlund, K., Lundgren, I. & Nyström, M. (2008). "In the heat of the night, it is difficult to get it right". *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, vol. 3, nr 2, s. 103–112. <https://doi.org/10.1080/17482620802042149>
- Herlitz, C. (2009). "Sexual risk-taking in the general population of Sweden (1989–2007)". *Sexual Health*, vol. 6, nr 4, s. 272–280. <https://doi.org/10.1071/SH08095>
- Hird, M. & Jackson, S. (2001). "Where 'angels' and 'wusses' fear to tread". *Journal of Sociology*, vol. 37, nr 1, s. 27–43. <https://doi.org/10.1177/144078301128756184>
- Hirsch, J. & Khan, S. (2020). *Sexual citizens*. New York: W.W. Norton and Company
- Hollway, W. (1984). "Women's power in heterosexual sex". *Women's Studies International Forum*, vol. 7, nr 1, s. 63–68. [https://doi.org/10.1016/0277-5395\(84\)90085-2](https://doi.org/10.1016/0277-5395(84)90085-2)

- Häggström-Nordin, E., Borneskog, C., Eriksson, M. & Tydén, T. (2011). "Sexual behaviour and contraceptive use among Swedish high school students in two cities". *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, vol. 16, nr 1, s. 36–46. <https://doi.org/10.3109/13625187.2010.536922>
- Illouz, E. (2007). *Cold intimacies*. Cambridge: Polity
- Illouz, E. (2014). *Därför gör kärlek ont*. Göteborg: Daidalos
- Illouz, E. (2020). *Därför tar kärleken slut*. Göteborg: Daidalos
- Jamieson, L. (1999). "Intimacy transformed?" *Sociology*, vol. 33, nr 3, s. 477–494. <https://doi.org/10.1017/S0038038599000310>
- Kalish, R. & Kimmel, M. (2011). "Hooking up". *Australian Feminist Studies*, vol. 26, nr 67, s. 137–151. <https://doi.org/10.1080/08164649.2011.546333>
- Kennair, L., Wyckoff, J., Asao, K., Buss, D. & Bendixen, M. (2018). "Why do women regret casual sex more than men do?" *Personality and Individual Differences*, nr 127, s. 61–67. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.044>
- Lamb, S. (2010). "Feminist ideals for a healthy female adolescent sexuality". *Sex Roles*, vol. 62, nr 5–6, s. 294–306. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9698-1>
- Linnér, B. (1967). *Sex and society in Sweden*. New York: Pantheon
- Lovejoy, M. (2015). "Hooking up as an individualistic practice". *Sexuality and Culture*, vol. 19, nr 3, s. 464–492. <https://doi.org/10.1007/s12119-015-9270-9>
- Lyons, H., Manning, W., Longmore, M. & Giordano, P. (2014). "Young adult casual sexual behavior". *Sociological Perspectives*, vol. 57, nr 1, s. 79–101. <https://doi.org/10.1177/0731121413517557>
- Masters, W. & Johnson, V. (1976). *Så håller vi kvar den sexuella lyckan*. Stockholm: Natur & Kultur
- Moran, C. & Lee, C. (2014). "Australian women talk about non-romantic sex". *Psychology and Sexuality*, vol. 5, nr 3, s. 210–231. <https://doi.org/10.1080/19419899.2012.748685>
- Nussbaum, M. (1995). "Objectification". *Philosophy and Public Affairs*, vol. 24, nr 4, s. 249–291. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.1995.tb00032.x>
- Overgaard, S. & Zahavi, D. (2009). "Phenomenological sociology". I M. H. Jacobsen (red.), *Encountering the everyday*, s. 93–115. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Paul, E. & Hayes, K. (2002). "The causalities of 'casual' sex". *Journal of Social and Personal Relationships*, vol. 19, nr 5, s. 639–661. <https://doi.org/10.1177/0265407502195006>
- Peplau, A., Rubin, Z. & Hill, C. (1977). "Sexual intimacy in dating relationships". *Journal of Social Issues*, vol. 33, nr 2, s. 86–109. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1977.tb02007.x>
- Peterson, Z. (2010). "What is sexual empowerment?" *Sex Roles*, vol. 62, nr 5–6, s. 307–313. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9725-2>
- Psathas, G. (1973). "Introduction". I G. Psathas (red.), *Phenomenological sociology*, s. 1–21. New York: John Wiley
- Reay, B. (2014). "Promiscuous intimacies". *Journal of Historical Sociology*, vol. 27, nr 1, s. 1–24. <https://doi.org/10.1111/johs.12012>

- Sigusch, V. (1998). "The neosexual revolution". *Archives of Sexual Behavior*, vol. 27, nr 4, s. 331–359. <https://doi.org/10.1023/A:1018715525493>
- Skilbrei, M-L., Stefansen, K. & Bruvik Heinskou, M. (2019). "A Nordic research agenda on rape and sexual violence". I M. Bruvik Heinskou (red.), *Rape in the Nordic countries*, s. 1–17. London: Routledge
- Skolöverstyrelsen (1956). *Handledning i sexualundervisning*. Stockholm: Skolöverstyrelsen
- Smith, J., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis*. London: Sage
- Stenhammar, C., Ehrsson, Y., Åkerud, H., Larsson, M. & Tydén, T. (2015). "Sexual and contraceptive behavior among female university students in Sweden". *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, vol. 94, nr 3, s. 253–259. <https://doi.org/10.1111/aogs.12565>
- Tholander, M. (2022). "Harold Garfinkel". I L. Gottzén och U. Lögdlund (red.), *Sociologins teoretiker*, 2 uppl., s. 157–175. Malmö: Gleerups
- Tholander, M. & Tour, N. (2020). "Lessons in casual sex". *Sexuality and Culture*, vol. 24, nr 5, s. 1397–1417. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09690-8>
- Timmermans, E. & Courtois, C (2018). "From swiping to casual sex and/or committed relationships". *Information Society*, vol. 34, nr 2, s. 59–70. <https://doi.org/10.1080/01972243.2017.1414093>
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Waller, W. (1937). "The rating and dating complex". *American Sociological Review*, vol. 2, nr 5, s. 727–734. <https://doi.org/10.2307/2083825>
- Woerner, J. & Abbey, A. (2017). "Positive feelings after casual sex". *Journal of Sex Research*, vol. 54, nr 5, s. 717–727. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1208801>

Linda Hiltunen

Lagom perfekt

Erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar

Allt fler svenska ungdomar rapporterar att de är drabbade av någon form av ohälsa. Det rör sig främst om stress, men även andra psykiska och somatiska besvär. I *Lagom perfekt* får gymnasieungdomar själva komma till tals och berätta om ohälsans orsaker och på vilka sätt de hanterar utmaningarna i sin vardag.

»[Läs mer om boken på www.arkiv.nu](http://www.arkiv.nu)«

Moderna klassiker

Johan Asplund

Människan som samhällsvarelse

Arkiv förlag

Människan som samhällsvarelse gavs ursprungligen ut 1983 (med titeln *Tid, rum, individ och kollektiv* då Asplunds förstaval var upptaget) men är fortfarande lika aktuell och angelägen. Johan Asplund tar sig här an den för alla sociologer centrala frågan om ämnets egenart och grund: Hur kan vi förstå förhållandet mellan individ och samhälle?.

422 sidor

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«